

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

ДЕРЕНЧУК НАТАЛІЯ ВІКТОРІВНА

УДК 81'272'42:32-057.3 (477)

**МОВНИЙ ПОРТРЕТ
СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО ПОЛІТИКА**

Спеціальність 10.02.01 – українська мова

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Луцьк – 2018

Дисертація є рукописом.

Робота виконана на кафедрі української мови Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор філологічних наук, професор
Завальнюк Інна Яківна,
Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла Коцюбинського,
декан факультету філології й журналістики
імені Михайла Стельмаха.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Данилюк Ніна Олексіївна,
Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки,
професор кафедри української мови;

кандидат філологічних наук,
старший науковий співробітник
Сюта Галина Мирославівна,
Інститут української мови НАН України,
старший науковий співробітник відділу стилістики
та культури мови.

Захист відбудеться 27 квітня 2018 р. о 10:00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 32.051.02 в Східноєвропейському національному університеті імені Лесі Українки (вул. Винниченка, 30-А, ауд. 407, м. Луцьк, 43000).

Із дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (вул. Винниченка 30-А, м. Луцьк, 43000).

Автореферат розіслано «26» березня 2018 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради,
к. філол. н., доц.

О. І. Приймачок

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

В останні десятиріччя політичний дискурс став одним із поширених об'єктів досліджень у лінгвістиці. Сучасні тенденції до трансформації соціально-культурних і політичних стереотипів, які змінюються з приходом до влади нових політичних лідерів та діячів, формуванням нових політичних сил та організацій, усіляко модифікують сталі норми політичної культури й етичні принципи політичного спілкування.

Активізація досліджень політичної лінгвістики спричинила появу праць Р. Водак, Т. ван Дейка, О. С. Ісерс, В. І. Карасика, Дж. Лакоффа, Г. Г. Почепцова.

Проблема формування мовної особистості в різних її виявах слугувала предметом вивчення таких іноземних лінгвістів, як Г. І. Богін, В. В. Виноградов, В. І. Карасик, Ю. М. Караулов, С. В. Леорда, Т. В. Матвєєва, О. В. Осетрова, М. М. Панова, Т. Б. Соколовська, О. М. Шевченко та ін.

У сучасному українському мовознавстві також є певні напрацювання з цієї проблематики, зокрема досліджено питання формування мовної особистості на різних вікових етапах (А. М. Богуш, 2008), здійснено її лінгвокогнітивний аналіз (С. І. Потапенко, 2004, Є. М. Санченко, 2009, Л. Л. Славова, 2010), описано це явище на матеріалі сатирико-гумористичного тексту (О. А. Семенюк, 2002). Схарактеризовано мовну особистість конкретних постатей: А. Кримського (Н. О. Данилюк, 2007, 2015), М. Хвильового (Н. С. Дужик, 1996), О. Пчілки (Л. В. Струганець, 1995). Проблематикою мовного портретування в україністиці займаються Н. С. Голікова, А. А. Ільяшевич, Л. М. Марчук, Т. В. Насалевич, А. Ю. Пономаренко, Г. М. Сjuta, З. С. Шевчук та ін.

Питанням формування іміджу політика та місця в ньому мовних складників присвячені роботи М. П. Бабак, І. Ф. Бублика, В. В. Петренко, Г. Г. Почепцова, О. М. Холод, О. О. Чорної. У зарубіжному мовознавстві цю проблематику, зокрема її комунікативний аспект, студіюють О. В. Осетрова, Т. В. Романова, Є. В. Фролова, Д. О. Щитова та ін.

Наявні також наукові праці, що порушують питання комунікативної організації мовної особистості, зокрема стосуються типологізації стратегій і тактик у галузі суспільної комунікації, політики (Т. М. Астафурова, О. І. Асташова, А. М. Баранов, І. І. Гулакова, Т. ван Дейк, О. С. Ісерс, В. І. Карасик, Ю. М. Караулов, О. М. Паршина, Л. І. Стрій, Г. С. Філаткіна, Т. Є. Янко, О. В. Яшенкова та ін.).

Дослідження мовного портрета українського політичного діяча та окреслення комунікативних стратегій і тактик української політичної мови має фрагментарний характер.

Актуальність теми дисертації. Процеси становлення й розвитку України сприяють тому, що у виступах політиків дедалі зримішими стають взаємозв'язки мовної організації суспільства з державним устроєм. Детальний аналіз загальних тенденцій розвитку українського політичного дискурсу (далі – УПД) дає змогу описати й узагальнити особливості мови політичних діячів на різних її рівнях, виокремити критерії аналізу й оцінювання їхніх виступів із погляду дотримання мовних норм, що сприятиме кваліфікованому оцінюванню риторичної

компетентності сучасних державних лідерів. Для цього здійснено структурно-дискурсивний аналіз політичного тексту, зіставлено виступи політиків різного ідеологічного спрямування, щоб установити лінгвокультурологічну специфіку їхньої мови.

Актуальність обраної теми зумовлена потребою здійснення комплексного дослідження комунікативних та лінгвопрагматичних особливостей УПД, а також окреслення відносно нового поняття українського політикуму – мовного портрета (далі – МП) політичного діяча. Проблема дослідження пов'язана зі встановленням специфіки функціонування МП й окресленням його значення для розвитку мовної особистості.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол № 6 від 22 січня 2014 року). На засіданні Наукової ради „Українська мова” Інституту української мови НАН України (протокол № 72 від 11 червня 2015 року) тему скореговано й уточнено. Дисертація пов'язана з комплексними науковими темами кафедри української мови Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського „Комунікативно-прагматичний потенціал мовних одиниць у різностильових текстах”, „Актуальні проблеми дослідження мовних одиниць сучасної української мови в її загальнонаціональному та регіональному виявах”.

Мета дослідження – створити узагальнений МП сучасного українського політика та виявити специфіку його впливу на формування іміджу як окремого індивіда, так і політичної культури країни загалом.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань:

- 1) обґрунтувати концептуальні засади й методологію дослідження політичного дискурсу;
- 2) розмежувати поняття „мовна особистість” і „мовний портрет”, вивчити сучасний стан теоретичних напрацювань із проблеми формування цих явищ;
- 3) окреслити теоретичне підґрунтя комунікативно-прагматичного аспекту дослідження політичного дискурсу;
- 4) з'ясувати функціонально-стилістичну специфіку мовних одиниць, що беруть участь у формуванні МП українського політичного діяча;
- 5) представити узагальнений МП сучасного українського політика, схарактеризувати його структурні елементи та способи формування;
- 6) створити й описати типологію комунікативних стратегій в українському політичному дискурсі, виявити вербальні засоби їхньої реалізації;
- 7) визначити вплив МП на формування іміджу сучасного політичного діяча.

Об'єктом дисертаційної праці слугує мовний портрет сучасного українського політика.

Предмет дисертації – особливості актуалізації характеристик мовного портрета сучасного українського політика на різних рівнях мовної системи.

Основними методами дослідження були описовий і метод спостереження за особливостями висловлення політиків у певних конситуаціях. Окрім них, на різних етапах використано також зіставний метод (для визначення спільних та відмінних

ознак у мовленні різних політичних діячів), метод семантико-стилістичного аналізу (за потреби виявити відхилення від мовних норм, визначити авторські мовленнєві прийоми), прагматичний метод із залученням методики актомовленнєвого аналізу (для окреслення специфіки функціонування різнорівневих мовних одиниць в усному мовленні українських політиків) і аналітичний метод із прийомами риторичного аналізу (для інтерпретації й узагальнення висловлень у живомовних конситуаціях). Для формування корпусу контекстів УПД використано методику суцільного відбору матеріалу.

Джерела фактичного матеріалу. Матеріалом дослідження слугувала картотека діалогічних та монологічних фрагментів усного мовлення сучасних українських політиків (аудіозаписи публічних виступів, промов, заяв, інтерв'ю, відеозаписи телепередач – близько 180 годин). Загалом обстежено 61 персоналію.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає в тому, що вперше в українській лінгвістиці на широкому фактичному матеріалі досліджено сучасний УПД у плані структурно-функціонального осмислення мовлення політичних діячів, здійснено різноаспектний аналіз МП українського політика, окреслено стилістичний потенціал найтиповіших мовних засобів, що беруть участь у формуванні основних комунікативних рис мовлення сучасних українських політичних діячів.

Виявлено структурні елементи та способи формування МП політика, а також репрезентовано узагальнений МП сучасного українського політичного діяча. Визначено типологію комунікативних стратегій в УПД, з'ясовано вплив МП на формування іміджу як окремого політика, так і політичної культури країни загалом.

Теоретичне значення дисертаційної праці зумовлене передусім унеском до розвитку дискурсології, комунікативної лінгвістики та прагмалінгвістики. Проведений комплексний аналіз дає змогу глибше пізнати своєрідність політичної мови. Зокрема, уточнено поняття „політичний дискурс”; схарактеризовано лінгвопрагматичні й комунікативні особливості УПД; запропоновано алгоритм опису МП політика; встановлено типологію комунікативних стратегій українського політичного мовлення, яка дотепер не була безпосередньо об'єктом дослідження.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що основні теоретичні положення дисертації та проаналізований у ній значний фактичний матеріал можуть бути використані для написання нових праць зі стилістики української мови та риторики.

Матеріал роботи може слугувати для розроблення та викладання спецкурсів і спецсеминарів із лінгвопрагматики та дискурсології, написання підручників і навчальних посібників із теорії комунікації та політичної лінгвістики, а також може бути корисним у науково-дослідній роботі студентів та аспірантів. Результати дослідження доцільно використовувати в практиці роботи журналістів, політологів, фахівців із реклами та зв'язків з громадськістю, політтехнологів, які працюють із текстами.

Особистий внесок здобувача полягає в тому, що всі теоретичні положення та практичні результати розроблено й отримано самостійно й одноосібно.

Апробація результатів дослідження. Концепцію та результати дослідження обговорено на розширеному засіданні кафедри української мови Вінницького

державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол № 4 від 28 листопада 2017 року).

Основні положення дисертації представлено в доповідях на 19 наукових конференціях, зокрема на *9 міжнародних*: „Лінгвалізація світу” (Черкаси, 2014); „Мова в професійному вимірі: комунікативно-культурний аспект” (Харків, 2014); „Лінгвостилістика ХХІ ст.: стан і перспективи розвитку” (Луцьк, 2015); „Діалог культур: Україна-Греція (1000-річчя афонської спадщини в Україні)” (Київ, 2015); „Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації” (Переяслав-Хмельницький, 2015); „Міжкультурна комунікація: мова – культура – особистість” (Острог, 2016); „Актуальні проблеми філології та журналістики” (Ужгород, 2016); „Лінгвістичне франкознавство в контексті сучасних філологічних студій” (Дрогобич, 2016); „Актуальні наукові дослідження в сучасному світі” (Переяслав-Хмельницький, 2017); *6 всеукраїнських*: „Сучасний мас-медійний простір: реалії та перспективи розвитку” (Вінниця, 2014); „Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень” (Вінниця, 2014); „Феномен Тараса Шевченка: лінгвістичний, історичний і соціофілософський аспекти” (Київ, 2015); „Лінгвістичне портретування сучасного соціуму” (Вінниця, 2015); „Михайло Стельмах у новітніх парадигмах наукового знання” (Вінниця, 2017); „Актуальні проблеми сучасної мовної та літературної освіти в середніх навчальних закладах” (Вінниця, 2017); *4 звітних наукових конференціях факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського* (2014, 2015, 2016, 2017).

Публікації. Основні положення та результати дисертаційної роботи опубліковано в 16 статтях, із яких 6 – у наукових фахових виданнях України, 1 стаття – в закордонному науковому виданні, 9 статей – у збірниках наукових праць, матеріалах конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Структура дослідження зумовлена специфікою дослідницької концепції: дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури (237 позицій), додатків. Загальний обсяг дисертаційної праці – 228 сторінок, основного тексту – 191 сторінка.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету й завдання дослідження, визначено його об’єкт, предмет і методи, наукову новизну, теоретичне значення й практичну цінність роботи, окреслено джерельну базу, апробацію здобутих результатів, зазначено кількість публікацій за темою дисертації.

У першому розділі „**Теоретичні засади мовного портретування в політичному дискурсі**” окреслено теоретичні основи дослідження політичного дискурсу, зокрема проаналізовано термінологічний вимір поняття „політичний дискурс” у практиці наукових студій; з’ясовано місце мовної особистості в комунікативній лінгвістиці; подано теоретичне обґрунтування МП українського політика; визначено критерії розмежування комунікативних стратегій політичного мовлення й схарактеризовано основні з них у політичному дискурсі.

Політичний дискурс – це складне багатоаспектне мовно-комунікативне явище з чіткою соціокультурною спрямованістю та прагматичною семантикою, вираженою комплексом вербальних і невербальних засобів.

Вважаємо, що поняття „мовний портрет” і „мовна особистість” не тотожні. Критерієм їхнього розрізнення слугує вектор часу, який виявляє реалізацію МП у конкретний часовий проміжок, зумовлений жанровою чи ситуативною специфікою, а мовної особистості – в динамічному розвитку її екстралінгвістичних параметрів. Це дає підстави визначати „мовну особистість” як узагальнювальне поняття для характеристики її особливостей у динаміці, а „мовний портрет” – для детальнішого аналізу лінгвістичних та екстралінгвістичних ознак певної особистості в конкретний життєвий період.

Ураховуючи низку важливих чинників, мовний портрет витлумачуємо як один із видів опису мовної особистості, який полягає у відображенні мовних та позамовних особливостей, визначених жанровою та ситуативною специфікою у певний відтинок часу. Цілісний МП містить такі рівні: психолінгвістичний (соціальні, психологічні особливості, особисті інтереси), мовно-культурний (особливості комунікативної поведінки, ураховуючи чинник адресата та своєрідність його лексики) та рівень лексикону (опис й аналіз усіх системно-мовних рівнів).

На нашу думку, одне з основних завдань аналізу політичного дискурсу – пошук шляхів, за допомогою яких мовлення впливає на свого реципієнта, уміщуючи всі рівні мовної системи – від лексики до прагматики. Важливі такі характеристики МП, які містять компоненти, що розкривають тактику мовної поведінки політика, його свідомий чи підсвідомий вибір мовних одиниць.

Результати дослідження багаторівневих мовних характеристик усного політичного мовлення сприяють уточненню загальних комунікативних властивостей політичної мови, виявляючи доміанти МП політичних лідерів сучасної України.

За умови доречного використання мовних засобів політики можуть досягти своїх політичних цілей, сформувані думку людей і переконати їх діяти в інтересах певної політичної сили, пор.: *Ви робите справжню політику, якщо ви виходите на вулиці, якщо ви боретесь за свої права, якщо Україна для вас не порожній звук. І маючи такий народ, ми переможемо!* (А. Ілленко); *І впевнений, якщо ми зможемо об'єднатися заради країни, заради великої мети, ми переможемо* (А. Парубій). Питання природи словесного дискурсу учасників різних комунікативних ситуацій у межах неоднакових комунікативних стратегій в УПД особливо актуальне. Визначено, що аналіз КС вибудовують з орієнтацією на дискурсивні характеристики: суб'єкт, адресат, жанр, предмет мовлення та контекст. Їхня роль принципово важлива, тому що всеохопний аналіз політичної комунікації спирається не лише на формально-граматичні чи семантичні особливості, а й на комунікативно-прагматичні та когнітивні.

У другому розділі „Лінгвістичні особливості формування мовного портрета українського політичного діяча” досліджено стилістичні особливості реалізації політичного дискурсу: виявлено функціональні можливості тропів і фігур як засобів творення політичного нарративу, схарактеризовано експресивно-

стилістичну спроможність фразеологічних одиниць у формуванні МП українського політика, проаналізовано граматичні особливості реалізації індивідуального стилю політичного діяча. Розроблено узагальнений МП сучасного українського політика.

Спостереження за функціонально-стилістичною специфікою мовних елементів засвідчують, що стилістичні фігури та тропи є найбільш продуктивними мовними засобами в українській політичній комунікації. На всіх рівнях політичного дискурсу відбувається ефективна взаємодія між цими категоріями, оскільки вони містять ресурси лексичної семантики та синтаксису. Ці засоби досить різні за способами вираження й типами естетичної привабливості.

Метафора – один із найпродуктивніших засобів впливу на реципієнта, який використовують у політичній комунікації здебільшого як засіб номінації та оцінювання певного політичного суб'єкта. Чимало метафор слугують засобами відтворення негативних характеристик політиків-конкурентів, соціального, економічного життя країни, пор.: *Перед сьогоднішнім засіданням Ради безпеки ООН хотів би зауважити, щоб світ не страждав геополітичним дальтонізмом* (А. Яценюк); *Ми така щука, яка вам, жирним карасям, не дасть дримати, не дасть красти, не дасть зловживати* (О. Ляшко).

З іншого боку, апелюючи до загальнолюдських цінностей, українські політичні діячі намагаються надати героїчного, патетичного обрамлення своєму мовленню, викликати позитивну реакцію реципієнта, пор.: *Європейський вибір – це серце нашого національного ідеалу; Бо найцінніше – не гроші, не заводи не підприємства, а „людський капітал”, який має Україна* (П. Порошенко). Аналіз метафоричних моделей в УПД дає підстави виділити з-поміж них найбільш актуалізовані: 1) антропоморфну; 2) зооморфну; 3) метафору на позначення фінансових реалій; 4) військову.

Мовні засоби метафоризації політичного життя нерідко конкурують із уживанням метонімії – специфічним способом відтворення, трансформації людської свідомості та прагматичного впливу на слухача.

Метонімічні перенесення використовують у політичному дискурсі для уникнення тавтології, відтворення непрямих мовних актів і кращого усвідомлення контекстуального покликання, пор.: *Ми будемо продовжувати те, що розпочали в минулому році: капітальний ремонт країни* (В. Гройсман); *Перед святами, перед Пасхою треба спочатку каятись, а потім дякувати, і, повірте, уряду є в чому покаятися* (О. Кужель). З огляду на функціонування цього явища в мовленні українських політиків, виокремлюємо такі метонімічні моделі: 1) „колектив осіб” → „особа”; 2) „подія” → „місце або дата”; 3) „особи, що належать до уряду” → „місце”; 4) „виконавець” → „об'єкт”; 5) „відповідальна особа” → „орган влади”; 6) „народ, населення” → „система”. Метонімічні трансформації в УПД виконують експресивну та маніпулятивну функції, зреалізовані шляхом підсилення та ідентифікації, пор.: *Стара система вгризлась, і вона нікуди не хоче відступати, але так чи інакше вона зникне* (В. Гройсман); *Слава героям Холодного Яру! Слава героям Небесної сотні! Слава новітнім героям московсько-української війни!* (О. Тягнибок). Застосування метонімії допомагає розкрити зміст і проблематику виступу, звернути увагу на його основні інтенції, зумовлені контекстуальною специфікою.

Особливістю українського політичного мовлення є актуалізація нетрадиційних порівнянь, які трансформують політичну аргументацію і разом з іншими тропами формують емоційно-естетичний тип переконання. За допомогою порівняння політики створюють оригінальні характеристики, спираючись на асоціативні уявлення, які виникають у реципієнта, пор.: *Бразилія – 1 мільйон 200 сімейних ферм не тільки створених, а яким держава надає постійно підтримку, як отій рослині, кредити – 12 мільйонів зайнятих. А у нас?* (В. Івченко); *Це фарс. Ніякого конкурсу немає* (О. Кужель); *Ми і так уже український парламент перетворили в „найгірший український колгосп”* (С. Власенко). Нерідко порівняльні конструкції виконують функцію переконання, передусім тоді, коли логічна аргументація не дає результату, пор.: *То ми перетворимося, вибачте, в якусь „бананову республіку”, а фактично цей парламент буде нелегітимним* (О. Сотник); *Треба припинити як мантри зараз вимовляти „АТО”* (Ю. Тимошенко).

Важливою характеристикою мовлення політичних діячів, особливо претендентів на ту чи ту посаду, є використання алюзії – специфічного прийому текстотворення, що полягає у співвіднесенні змісту висловлення з певним історичним чи літературним фактом. Її актуалізують тоді, коли прагнуть переконати в правильності своєї кандидатури, вплинути на почуття електорату, завоювати особливу прихильність, пор.: *Борітеся, поборете, вам Бог допомагає* (П. Порошенко); *Кайданами міняються, правдою торгують* (А. Лозовой); *Це ще в Біблії написано: „Завжди впаде той тиран, який підняв руку на дітей”* (А. Міщенко); *Рахуються тільки з сильними, і в дипломатії також* (О. Ляшко).

Детальний аналіз мовлення політиків засвідчив певні особливості вживання алюзивних вкраплень, які за джерелом походження розподілено на чотири групи: 1) релігійні; 2) історичні; 3) соціальні; 4) літературні. Частина зафіксованих алюзій має національну специфіку, що цілком закономірно. Більшість із них відображає соціально-побутові реалії, специфічні для нашої країни та культури, знання яких уходить до спектру прагматичних припущень, без якого неможлива адекватна інтерпретація змісту тексту.

Використання цього засобу в політичному дискурсі виконує низку прагматичних функцій: допомагає виокремити основну думку серед значного обсягу інформації; сприяє вияву інтересу до політики загалом та кандидатур політиків зокрема; слугує стратегічним ходом для уникнення конфронтації тощо.

В УПД часто спостерігаємо вживання сполучень слів з експресивно оцінним значенням, до яких належать фразеологізми. Вживання різнотипних фразеологічних сполук надає політичному мовленню влучності, виразності, емоційності, допомагає привернути увагу слухачів, досягти мети висловлення.

Фразеологічні одиниці в політичному дискурсі досить неоднорідні. Вони можуть містити політичну термінологію, політичні кліше, що використовують в офіційному мовленні, а також політичну афористику, яка є своєрідною характеристикою того чи того політика, напр.: *Принцип „гроші ідуть за пацієнтом” запрацює і на первинній ланці, протягом 2018-го до 2019-го років* (У. Супрун).

Дослідивши фразеологізми в УПД з погляду лінгвопрагматики, ми виокремили такі їхні групи за семантичною функцією в тексті: 1) вираження негативної оцінки (критика неякісної роботи колег; засудження незаконності певних

дій чи рішень; висловлення-звинувачення; зневажливе ставлення до дій однієї особи чи групи осіб), пор.: *Фільчина грамота, кіт у мішку, притискати до стіни, кидати каміння*; 2) позитивна оцінка (схвалення дій та вчинків, захоплення поведінкою тієї чи тієї особи): *заново народились, дай Боже*; 3) експресивно-безоцінні (нейтральні) звороти, що виражають можливі наслідки, пор.: *спробувати на зуб, залатати діру*. Характерна особливість УПД – уживання зрозумілих загалу фразеологічних зворотів, органічно вплетених у політичний контекст, у якому лексичний рівень зумовлений відповідною функцією політичної аргументації. Значна частина фразеологізмів в українському політичному дискурсі не належить до словникових, а реалізується структурною та семантичною трансформацією стійких словосполучень. Спостерігаємо функціонування фразеологізмів зі зниженим стилістичним відтінком, транспонованих з усного побутового мовлення, пор.: *Вчора ми успішно „догробили” господарський процес. Хочу надіятись, що цивільний процес ми не „догробимо”* (Р. Сидорович); *Доповідаю вам, що зараз у залі з фракції „Опозиційний блок” знаходиться рівно одна людина, одна єдина, якій доручено, пробачте, „каламутити” і затягнути прийняття вкрай необхідного вам, шановні пенсіонери, законопроекту* (А. Шинькович). У такий спосіб народні обранці демонструють позитивне чи негативне ставлення до опонента чи предмета розмови. Крім того, фразеологізми відображають культурні особливості українського народу, адаптовані до конкретних ситуацій у тексті.

Засоби творення комічного в УПД досить різнопланові – гумор, іронія, самоіронія, сатира, сарказм, політичний анекдот. Гумор – дієвий конфронтаційний інструмент у політичному просторі України, а гумористична риторика, за умови доречного використання, сприяє погіршенню іміджу опонента й покращенню власного завдяки позитивному ставленню суспільства до цього засобу, пор.: *Грузинський бегемот втік із тбіліського зоопарку під час повені, повернувся назад. Розчарований – в Україні запропонували занадто низьку посаду* (А. Аваков). Політичні діячі активно використовують іронію й самоіронію: *Хто народився на Спаса – в того морда як у Фантомаса* (А. Садовий); *І якщо це буде Огрязко, то наша політична сила підтримає Огрязка, тим паче, що все ж таки трішечки прізвище символізує те, що залишилося від повноважень Президента* (Ю. Тимошенко) та ще частіше – сатиру й сарказм, пор.: *Дякую, шановний народний депутате, а може, і нешановний* (В. Гройсман); *Людей у нас немає в усіх комітетах тільки тому, що у нас немає стільки людей, скільки у вас комітетів* (О. Березюк); *Я просто хотів уточнити, що це година запитань до чинного уряду, а не до минулого* (А. Яценюк).

Апелюючи до певних висловлень чи дій колег, політики використовують політичний анекдот як засіб дискредитації опонентів або впливу на формування власного позитивного іміджу, пор.: *Куме, ти віддаси мільйон? Віддам. А 10000000 віддаси народу? Віддам. А кабанчика віддаси народу? Кабанчика не віддам, він же мій* (О. Кужель); *Два чоловіки зустрічаються й один другому каже: „Послухай, у мене теща – справжній янгол”. А другий йому каже: „Ну, пощастило тобі, а моя ще жива!”* (Ю. Тимошенко); *Сидять відомі футболісти Роналдо, Алонсо, Мессі, які йдуть на пенсію, і чекають дзвінків своїх агентів щодо продовження футбольної кар’єри. Телефонують до Алонсо, й агент йому каже, що є вигідний контракт на 7*

мільйонів в ОАЕ на 2 роки: „Погоджуйся!“. До Роналдо телефонують і кажуть, що є пропозиція від США на 3 роки, на 9 мільйонів: „Прекрасна пропозиція, треба погоджуватися“. Мессі довго говорить по телефону, кладе слухавку і питає: „Хлопці, а хто така Королевська?“ (О. Тягнибок). Останнім часом зі зміною технологій політичної комунікації, розширенням ідеологічного спрямування українського політичного дискурсу ця риторична техніка набирає обертів. Політичний анекдот виконує емотивну, експресивну, маніпулятивну функції, адаптуючи текст до вимог суспільства та його очікувань.

Варто зауважити, що в УПД комічний ефект найчастіше створюють шляхом використання таких мовних засобів, як метафора, порівняння, антитеза, риторичне запитання, мовна гра. Спостережено, що своєчасно використаний гумор дискредитує чи заспокоює опонента, відвертає увагу від небажаної теми, а самоіронія нівелює звинувачення чи глузування колег.

Аналізуючи граматичні особливості реалізації МП українського політика, звертаємо увагу на вибір займенника, який нерідко сприяє досягненню загального комунікативного ефекту, вказує на індивідуальну чи колективну ідентичність політичного діяча, допомагає йому точніше й розлогіше відтворити реальність. Зокрема займенник *я* зазвичай уживають для демонстрації рішучості та цілеспрямованості мовця, привернення до нього уваги, а також дистанціювання його від інших, пор.: *Започатковані нею процеси ще в повному розпалі, і я абсолютно переконаний в оптимістичному їхньому завершенні. Мине ще не один рік змін, але я впевнений – настане той день, коли навіть Фома невіруючий побачить і повірить, наскільки ж змінилася на краще наша з вами держава внаслідок тих подій* (П. Порошенко). Займенник *ми* використовують здебільшого задля того, щоб передати відповідальність іншим, відвернути негативну увагу від себе чи створити позитивний образ через відокремлення від інших, пор.: *Ми вітаємо, що депутати почали займатися вирішенням цієї проблеми. Ми розуміємо, що частина людей думає, що так можна затягнути час, я думаю, що це дуже погані плани, які не підуть ні на користь парламенту, ні на користь суспільству* (Є. Соколов). Особові форми *я* та *ми* використовують також і для встановлення контакту з аудиторією, створення відчуття особистісного спілкування. *Ви* сприяє зменшенню/збільшенню ступеня конкретизації звертання, критики опонентів, а займенник *вони* вживають у ситуаціях формування опозиційних відносин, часто негативно оцінних, пор.: *Їх у першу чергу цікавлять заробітки. Вони ніяк не можуть нажертись, у них ті заробітки з вух уже лізуть на вашому горбу, дорогі мої, нужденні селяни. Але ми не дамо владі компрадорів і грабіжників вас пограбувати* (О. Ляшко). Представники українського політикуму займенник *вони* використовують і в нейтральному значенні, указуючи на позитивний чи негативний контекст.

Проаналізувавши займенники, уживані в УПД, констатуємо, що вибір займенника залежить від типу мислення політичних діячів, від їхнього ставлення до певної проблеми та думок різних представників політикуму. Загалом займенники *я*, *ви* і *ми* сприяють легітимаційній і делегітимаційній стратегіям, тоді як займенник *вони* використовують для увиразнення опозиційних відносин між представниками влади та їхніми опонентами.

Стилістичний синтаксис мовлення народних обранців характеризується використанням ускладнених речень, повторів, паралельних та градаційних конструкцій, анафор. Синтаксичною домінантою українського політичного простору слугують речення, у структурі яких є різні види ускладнень, зокрема: 1) однорідні члени, пор.: *Але ми своєю роботою не підмінимо сьогодні абсолютно некваліфіковану, неякісну і нефармову роботу правоохоронних органів* (С. Власенко); *Не забудемо, не зрадімо, не простим* (П. Порошенко); 2) звертання: *Слухайте, хлопці, ну припиніть народ за дураків тримати і депутатів* (О. Ляшко); *Що змінилося, друзі?* (Ю. Одарченко); 3) вставні одиниці, напр.: *З огляду на це, одним із невідкладних завдань парламенту є обрання незалежного, підкреслюю, незалежного аудитора НАБУ вже найближчим часом* (А. Герасимов); 4) вставлені компоненти: *Не хочеться в такий день – у чистий четвер – говорити щось нехороше, але треба бути чесними* (А. Лозовой). Застосування специфічних синтаксичних структур та стилістичних засобів у поєднанні з виразними ораторськими здібностями посилює ефект зазначених прийомів.

В УПД спостережено активне використання синтаксичного паралелізму в поєднанні з повторенням слів, словосполучень чи частин речень, пор.: *А ви будете голосувати проти українського народу. Ви будете голосувати проти зарплати і пенсії. Ви будете голосувати проти нормальних доріг. Ви будете голосувати проти безкоштовних ліків. Ви будете голосувати за знищення України* (В. Гройсман); *Якщо вся Україна, як сьогодні, повстане проти несправедливості, повстане проти наруги над нашою гідністю, повстане проти того, що хтось думає, що він може володіти країною, знуцатись із українців* (А. Яценюк).

Стилістичний повтор, зреалізований в УПД здебільшого анафорою, характерний для таких контекстів: 1) формування негативного іміджу опонентів; 2) позитивна самопрезентація; 3) привернення уваги до теми виступу; 4) зіставлення.

Український політичний наратив постає як розлогий діапазон художніх прийомів, які формують різнорівневий МП українського політика. На вербально-семантичному рівні українські політичні діячі демонструють постійну готовність до усного спілкування, зокрема монологічного, нерідко спонтанного, вислову. Вони володіють навичками творення різнотематичних висловлень, оперування термінологією з багатьох галузей знань. З'ясовано, що завдяки поєднувальним можливостям статус стилістично нейтральних лексем у мовленні політиків може змінюватися. Наприклад, такі словосполучення, як *українське суспільство, воля народу, цінності Майдану, український народ* викликають позитивне ставлення реципієнта, тоді як лексеми *проблема, корупція, мінімальна заробітна плата* є негативно маркованими.

Аналіз тезаурусного рівня наших політиків засвідчив, що їхні виступи ґрунтуються здебільшого на таких стрижневих поняттях, як *свобода, воля народу, демократична держава, європейський вибір, сильна економіка*, які значно впливають на свідомість електорату. Іншомовні лексеми використовують зрідка, надаючи перевагу українськомовним варіантам, звичним для слуху й сприйняття українцями. Проте останнім часом помітна тенденція до активнішого

слововживання мовою оригіналу, що допомагає політикам формувати образ освіченої сучасної людини, мовлення якої має виразне модальне забарвлення.

На мотиваційно-прагматичному рівні українські політики здебільшого демонструють уміння виражати комунікативний намір і досягати бажаного комунікативного ефекту за допомогою різноманітних ораторських прийомів: використання реєстра мовлення, вміння враховувати „чинник адресата” тощо. Варто зазначити, що всі мовні засоби спрямовані на чітке формулювання завдань, цінностей та суспільно-політичних стратегій тієї чи тієї партії, що є неодмінним чинником впливу на аудиторію.

У третьому розділі **„Прагмалінгвістична характеристика мовного портрета українського політика”** проаналізовано особливості й найбільш ефективні засоби реалізації основних комунікативних стратегій і тактик УПД. Виокремлено й описано стратегії самопрезентації, дискредитації, агітаційну, компромісу, інформаційно-інтерпретаційну, самозахисту та маніпулятивну.

З’ясовано вплив мовних засобів на формування іміджу сучасного українського політичного діяча.

МП українського політика формується поєднанням декількох характеристик – інтелектуальності, відвертої полемічності й наполегливої кооперативності. У власних лінгвістичних уподобаннях політичні діячі вказують на відчутну суперечність, яка базується, з одного боку, на мові влади, а з іншого – на демонстрації багатства власного словникового запасу, на загальнолюдських та національних концептах і політичній метафорі, але з помірним використанням у процесі спілкування емоційно-експресивної лексики. Така мовна поліфонія не створює конфлікту в комунікації, сприяє конструктивному діалогу.

Прагмалінгвістичні характеристики МП українського політика моделюють мовленнєву самостійність, філологічні знання та навички, що сприяють формуванню харизматичної особистості в політичному просторі України.

Застосовуючи комунікативний інструментарій, можновладці обирають у процесі спілкування комунікативну стратегію як сукупність прийомів вибору, структурування та подання потрібної інформації, підпорядкованої цілям комунікативного впливу. Стратегічно мовлення політика – це організація послідовності мовних дій, яка залежить від мети мовної взаємодії та зумовлює вибір адресантом лінгвістичних одиниць для досягнення цієї мети відповідно до його бажань чи уподобань. Систематизація застосованих стратегій стає підґрунтям для створення МП окремого політичного діяча на рівні комунікативного аналізу.

У процесі вибору конкретної комунікативної стратегії політик керується алгоритмом її реалізації з огляду на конкретну мету, якої хоче досягти. Особливу увагу він зосереджує на виборі компонентів семантики речення й екстралінгвістичної конституції, тобто на виборі мовних та позамовних засобів, що будуть ефективними в процесі досягнення цілей.

Комунікативна *стратегія самопрезентації* постає центральною в УПД, а її змістове наповнення підпорядковане широкому спектру методик комунікації та комунікативній інтенції самопрезентантів, пор.: *Для мене, народного депутата, буде за честь, якщо хтось із тих „рабів” подасть вам скаргу до вашого комітету на мою заяву* (О. Березюк); *Але нам повинно бути соромно, бо наш потенціал завжди*

був вищим (О. Кужель). Ця стратегія є однією з найбільш популярних та привабливих у комунікативному процесі, оскільки її інтенційний вияв – створення власного позитивного іміджу, що досконало вдається більшості українських можновладців. Засобами актуалізації КС самопрезентації слугують тактики ототожнення, самовихваляння, обіцянки (найбільш популярна), демонстрації професійного успіху, застосування яких окреслене певними мовними засобами.

Протилежною за вектором спрямування є *стратегія дискредитації*, основна мета якої – підриг довіри, применшення авторитету, значення когось, чогось, пор.: *Я зробив так, як ми домовились щойно на нараді. Все інше, я вважаю, що це є просто спекуляцією* (В. Гройсман); *Ми вважаємо, що те, що зараз відбулося, це профанація боротьби з корупцією. Реальної боротьби з корупцією не було і немає, це ручне управління антикорупційним прокурором* (О. Ляшко). Застосування цієї КС передбачає певний набір мовних тактик, які відповідають конкретній меті, зокрема тактик звинувачення, нагнітання негативного, які окреслюються в процесах нанизування негативних фактів або наслідків; тактик непрямих образ, формування та навішування ярликів.

Агітаційна стратегія посідає проміжне місце, перебуваючи на перетині стратегій самопрезентації та дискредитації, пор.: *Прошу, обирайте по совісті* (П. Порошенко); *Завдання всієї української громади – обрати нових кандидатів на нових умовах* (О. Богомолець); *Нам усе потрібно зробити, щоб жодного голосу ця бандитська зграя не вкрала в українців* (А. Міщенко). Для агітаційного тексту характерні специфічна мовно-стилістична організація, імперативи, зумовлені специфікою авторської мети, що полягає в емоційному, ментальному, психологічному впливові на потенційного виборця, який має стати рушієм до прогнозованих дій.

Агітаційний дискурс актуалізується відповідною системою комунікативних тактик і прийомів: апелюванням до духовних, моральних та історичних цінностей народу; розширенням власного позитивного образу; вказівкою на стратегічні помилки та духовні недоліки опонентів; позбавленням альтернативи (політичним шантажем); декларуванням власної політичної стратегії.

Інтенція утримання влади зумовлює залучення до арсеналу інструментів політичної комунікації *стратегії компромісу*, яку застосовують для примирення потенційних протиріч у публічному політичному дискурсі, пор.: *Я закликаю всі політичні сили до знаходження компромісу: 226 голосів. Усіляко готовий цьому сприяти* (В. Гройсман); *Ми повинні шукати компроміс і злагоду заради об'єднання й розвитку* (Ю. Бойко). Альтернативна назва цієї мовленнєвої стратегії – *стратегія ухиляння*, тобто яскрава демонстрація небажання робити інформацію, на яку є запит, публічною та доступною.

Стратегію компромісу найчастіше застосовують у діалогічних жанрах і зреалізовують кількома тактиками: закликом до поступок, компромісу чи допомоги; пропозицією, що має виняткове чи надважливе значення; незгодою, що вміщує пояснення причин; вказівкою на недоцільність певних дій чи рішень; власне згодою, насиченою такими емоціями, як вдячність, повага, захоплення та ін.

Оскільки наш аналіз охоплює виступи представників влади не тільки в ЗМІ, але й у ситуаціях публічної комунікативної взаємодії з колегами, інтенцію

інформаційно-інтерпретаційної стратегії варто сприймати розширено: інформувати населення, своїх партнерів, представників судової гілки влади про дії в галузі регіонального самоврядування, про події соціального, економічного, військово-стратегічного плану тощо. Пор.: ***Запит на нові кольори в суспільстві є. І на нові відтінки, це правда*** (І. Гринів); ***Спеціальна конфіскація, нагадаю, це ті активи, які були вкрадені колишнім режимом, передусім прибічниками Януковича. І ці активи були арештовані ще попереднім Урядом у загальному обсязі півтора мільярда американських доларів*** (А. Яценюк); ***Я для порівняння наведу вам інформацію. Кредити, які надавалися під гарантії уряду США, відсоткова ставка в доларах – менше 2 відсотків, тобто це заощаджує країні велику суму коштів*** (В. Пинзеник). Досліджувана КС представлена низкою тактик, в основі яких – спосіб інтерпретації тієї чи тієї інформації. Особливого значення набувають тактики визнання наявності проблеми, роз'яснення, судження з вираженням емоційно-оцінного ставлення, ілюстрування.

Для успішного реагування на закиди опонентів сучасні українські політики активно послуговуються *стратегією самозахисту*, пор.: ***Ти що собі дозволяєш? Моїх депутатів використовувати у кремлівських іграх?*** (О. Ляшко); ***Не проводив і не буду проводити жодних переговорів, з жодними високопосадовцями щодо того чи іншого голосування „Самопоміч” у парламенті*** (А. Садовий). Актуалізаційними компонентами цієї стратегії є прийоми персуазивності, зокрема чітке структурування тексту, характерне для індивідуальної мовленнєвої манери політичного діяча.

Виявлені ознаки емоційності в усному й писемному мовленні, апеляція до логіки під час побудови структури тексту та добору аргументів у рамках реалізації досліджуваної стратегії, а також засоби гумору як стрижневий прийом *стратегії самозахисту* слугують не поодинокими, а типовими рисами комунікативної поведінки українських політиків.

Прагнення можновладців упливати на адресата, бажання переконати в правильності їхньої політичної позиції створюють умови для широкого використання *маніпулятивної стратегії*, що реалізується різними тактиками, серед яких: орієнтація на національну самоідентифікацію; апелювання до страху; оперування фактами; логічні помилки; звернення до емоцій адресата; навмисне ухилення; інклюзивність; дискурсивна когерентність. Пор.: ***Ми з цієї дороги ні за яких обставин не сходим. Закони в парламенті у вівторок повинні бути скасовані. Так?!*** (А. Яценюк); ***За Україну, яка буде вільною, за Україну, яка зможе гордитися тим, що ми українці є нацією, нацією, яка може боронити свою землю*** (О. Тягнибок); ***Зараз не йдеться лише про зміну влади, зараз йдеться про те, що треба боронити нашу державу, треба боронити її суверенітет, треба боронити право українського народу приймати і визначати власну долю*** (П. Порошенко).

Комунікативний імідж у царині лінгвістичного аналізу постає як певна сукупність, стабільний набір мовних засобів, які закріплюються за публічною особою, властиві лише їй. В українських політиків він здебільшого реалізується завдяки зверненню до позитивних емоцій через образ кращого майбутнього для об'єднаного народу України; апеляції до таких ціннісних орієнтирів, як свобода, відповідальність, зміни на краще через реформування.

Простір комунікативного аналізу політичного дискурсу вміщує не лише реалізацію КС як стандартного набору певних тактик і прийомів для досягнення політичної мети. Це й величезний масив його досить різних суб'єктів, носіїв унікальних образів. Отже, комунікативні стратегії актуалізують мовний портрет, який формує політичний імідж типового представника українського політикуму.

У **висновках** узагальнено основні теоретичні і практичні результати виконаного дослідження.

Політичне мовлення – мисленнєво-мовленнєва дія людини, що реалізується у різних КС за допомогою вербальних і невербальних засобів, урахуваючи лінгвальні та екстралінгвальні чинники.

Політичний дискурс – це складне багатоаспектне мовно-комунікативне явище з чіткою соціокультурною спрямованістю та прагматичною семантикою, вираженою комплексом словесних і несловесних засобів.

МП реалізується як один із видів опису мовної особистості, що полягає у відображенні певних лінгвістичних й екстралінгвістичних рис, зумовлених жанровою та ситуативною специфікою, у конкретний відтинок часу. Відповідно, характеристика МП полягає в комплексному аналізі всіх його рівнів: психолінгвістичного, мовно-культурного та рівня лексику. Опис цього явища можливий шляхом аналізу мовлення конкретної мовної особистості та формування його характеристики за трьома критеріями: лексика, текст, метамовна свідомість. Увагу лінгвістів привертають ті риси мовлення представників політичної еліти, які містять групові ознаки.

Тезаурус політика, мовні здібності та комунікативна потреба – це інструменти вияву мовної свідомості у виборі засобів спілкування. Реалізація мовлення за допомогою такого інструментарію забезпечує комунікативний успіх у спілкуванні з електоратом. Незважаючи на динаміку вживання, неоднорідний потенціал перелічених явищ, ці поняття ефективно взаємодіють завдяки можливостям лексичної семантики та синтаксису.

Стилістичні фігури та тропи – найбільш поліфункціонально представлені елементи УПД. Важливим засобом впливу постає метафора, яка допомагає розкрити емоційно-експресивні відтінки висловленого. Її зазвичай поєднують із іншими елементами індивідуального стилю, хоч подекуди в текстах трапляються поодинокі вияви стилістичних фігур, риторичку яких визначає широкий спектр стилістично пов'язаних характеристик. Мові українських політичних діячів властива тенденція до активізації метонімії, порівнянь, алюзій, фразеологізмів, засобів комічного. Вони увиразнюють МП політика, посилюють увагу до теми чи особи, про яку йдеться, підвищують ілюктивну силу виступів, надаючи їм влучності та виразності.

Грамматичні особливості реалізації МП українського політичного діяча полягають у використанні різнотипних ускладнень, паралельних конструкцій, повторів, риторичних запитань, що значно підвищують експресивність політичної комунікації.

Грамматичний потенціал МП українського політика визначає особливу роль займенників. Уживання тих чи тих особових форм займенників зумовлене переконаннями, типом мислення та сприйняттям політиками колег і різних ситуацій чи проблем.

Вербально-семантичний рівень політичного мовлення характеризується готовністю до усного спілкування, зокрема монологічного виступу (часто спонтанного), володінням різноплановою термінологією.

У функціонуванні *лінгво-когнітивного* (тезаурусного) рівня простежено тенденцію до актуалізації таких стрижневих понять, як *свобода, воля народу, демократична держава, європейський вибір*, які є важливими засобами впливу на суспільну свідомість. Дедалі більшого поширення й стилістичної ваги в УПД набувають іншомовні лексеми, використання яких, особливо мовою оригіналу, впливає на формування іміджу високоосвіченого та компетентного політика. Детальний аналіз засвідчив, що наші політичні діячі володіють здатністю надавати своєму виступу модального забарвлення.

Уміння окреслювати свій комунікативний намір і досягати бажаного маніпулятивного ефекту завдяки використанню різноманітних ораторських прийомів продемонстровано на *мотиваційно-прагматичному* рівні. Широкий спектр мовних прийомів – важливий чинник впливу на аудиторію, що формується з огляду на основні завдання, цінності та суспільно-політичні стратегії тієї чи тієї політичної сили.

Прагмалінгвістичний вияв МП українського політика репрезентований такими функціональними компонентами: звернення до позитивних емоцій завдяки формуванню образу кращого майбутнього для об'єднаного українського суспільства; апеляція до європейських цінностей, відповідальності, свободи, реформування як шляху змін на краще; актуалізація метафорики з її високим аргументативним потенціалом та глибокою образністю; іншомовні вкраплення; активне використання просторічної лексики, фразеологізмів, прислів'їв для створення привабливого образу, наближеного до суспільного загалу.

Політичний дискурс – сприятлива сфера для застосування найрізноманітніших мовленнєвих стратегій і тактик. Головний мотиватор, завдяки якому зреалізують певну стратегію, це та політична ціль, яку ставить перед собою адресант. Саме комунікативна мета визначає характер дискурсивних одиниць, специфіку їхнього поєднання, пафос, емоційність тощо. У процесі аналізу з'ясовано, що найактивніше в українському політичному дискурсі застосовують КС самопрезентації, самозахисту, дискредитації, компромісу, агітаційну, маніпулятивну та інформаційно-інтерпретаційну, кожна з яких оформлена своєрідними мовними засобами.

Сучасне динамічне політичне життя вимагає дедалі більших зусиль для завоювання й утримання влади. Публічні виступи – найефективніший засіб маніпуляції суспільною думкою, зумовлений практичними цілями оратора. Отже, вибір мовних засобів формує неповторність мовного іміджу політичних діячів, увиразнюючи індивідуальний стиль того чи того авторського дискурсу.

Загалом український політичний дискурс вирізняють такі ознаки:

- 1) використання доступної, зрозумілої мови (без нагромадження в ній термінології), яка відображає соціальне становище українського народу;
- 2) домінування абстрактних обіцянок, гасел над фактичним матеріалом;
- 3) поєднання класичних методів риторики з використанням сучасних інформаційних технологій для підвищення функції переконання;

4) відмінність від класичної традиції ораторського мистецтва, яка полягає в намаганні переконувати, а не наставляти аудиторію.

Дисертація не вичерпує всіх аспектів розглянутої проблеми. Подальший напрям дослідження цього питання вбачаємо у ширшому аналізі системно-мовних характеристик сучасного українського політика, розробці комплексних мовних портретів різних політичних сил в Україні та за її межами.

Основні положення дисертації викладено в таких публікаціях:

1. Деренчук Н. В. Деякі аспекти реалізації мовної особистості сучасного українського політика (на матеріалі мовлення Олега Тягнибока) // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство): зб. наук. праць [гол. ред. Н. Л. Іваницька]. Вінниця : ТОВ „Фірма „Планер”, 2014. Вип. 19. С. 227–231.

2. Деренчук Н. В. Теоретичне осмислення проблеми формування сучасного українського політичного дискурсу // Мовознавчий вісник Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького [відп. ред. Г. І. Мартинова]. Черкаси, 2014. Вип. 19. С. 243–249.

3. Деренчук Н. В. Поняття ідіолекту в українському політичному дискурсі // Лінгвостилістичні студії: наук. журн. / [голов. ред. С. К. Богдан]. Луцьк : Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, 2015. Вип. 2. С. 30–38.

4. Деренчук Н. В. Прагмалінгвістичні особливості мовної тактики „обіцянка” в українському політичному дискурсі // Наукові записки Національного університету „Острозька академія”. Серія „Філологічна”: зб. наук. праць / [уклад. : І. В. Ковальчук, Л. М. Коцюк.]. Острог : Вид-во Національного університету „Острозька академія”, 2016. Вип. 61. С. 50–52.

5. Деренчук Н. В. Особливості формування маніпулятивної стратегії в українському політичному дискурсі // Проблеми гуманітарних наук : зб. наук. праць Дрогобицького державного педагогічного університету ім. Івана Франка. Серія „Філологія” / [ред. кол. : Надія Скотна (шеф-редактор), Марія Федурко (гол. ред.) та ін.]. Дрогобич : Редакційно-вид. відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2016. Вип. 38. С. 357–364.

6. Деренчук Н. В. Особливості функціонування комічного в українській політичній комунікації // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство): зб. наук. праць [гол. ред. І. Я. Завальнюк]. Вінниця : ТОВ „Фірма „Планер”, 2017. Вип. 24. С. 102–107.

7. Деренчук Н. В. Влияние языковых репрезентантов на формирование имиджа современного украинского политического деятеля // European Journal of Literature and Linguistics. Vienna : „East West” Association for Advanced Studies and Higher Education GmbH, 2017. № 1. С. 15–18.

8. Деренчук Н. В. З історії вивчення питання формування політичного дискурсу // Філологічні студії: зб. наук. праць студентів інституту філології й журналістики Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла

Коцюбинського : у 3 ч. / [відп. за випуск І. В. Гороф'янюк]. Вінниця : ТОВ фірма „Планер”, 2014. Вип. 12. Ч. І. Лінгвістичні студії. С. 229–235.

9. Деренчук Н. В. Мовна особистість сучасного українського політика (на матеріалі інавгураційної промови П. Порошенка) // Мова в професійному вимірі: комунікативно-культурний аспект: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Харків : ФОРМ Бровін О. В., 2014. Ч. І. С. 49–51.

10. Деренчук Н. В. Роль метафори в україномовному політичному дискурсі // Актуальні проблеми сучасної науки і наукових досліджень : зб. наук. праць / [Редкол. : Р. С. Гуревич (голова) та ін.]. Вінниця : ТОВ фірма „Планер”, 2014. С. 211–214.

11. Деренчук Н. В. Теоретико-методологічні основи формування мовної особистості в політичному дискурсі // Матеріали VII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції „Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації” : зб. наук. праць. Переяслав-Хмельницький, 2015. Вип. 7. С. 208–210.

12. Деренчук Н. В. Комунікативна ситуація „мітинг” в українському політичному дискурсі // Лінгвістичне портретування сучасного соціуму : Матеріали II Всеукр. науково-практ. конференції / [відп. ред. Т. С. Слободинська]. Вінниця : ТОВ фірма „Планер”, 2016. С. 273–280.

13. Деренчук Н. В. Специфіка взаємодії стилістичних мовних засобів в українському політичному дискурсі // Студії з філології та журналістики : зб. наук. праць / [відп. ред. Н. Ф. Венжинович]. Ужгород : Гражда, 2016. Вип. 4. С. 75–77.

14. Деренчук Н. В. Стилiстичнi фiгури як засоби аргументацiї в сучасному українському політичному дискурсі // Філологічні студії : зб. наук. праць студентів та молодих учених факультету філології й журналістики Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського” / [відп. за випуск Ю. Вознюк]. Вінниця : ТОВ „Нілан-ЛТД”, 2016. Вип. 14. С. 32–38.

15. Деренчук Н. В. Специфіка вживання займенників в українському політичному дискурсі // Актуальные научные исследования в современном мире : XXII Междунар. науч. конф., 26-27 февраля 2017 г., Переяслав-Хмельницкий : сб. научных трудов. Переяслав-Хмельницкий, 2017. Вып. 2(22). Ч. 7. С. 36–40.

16. Деренчук Н. В. Специфіка вживання алюзії в українському політичному дискурсі // Філологічні студії : зб. наук. праць студентів та молодих науковців факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького держ. пед. ун-ту імені Михайла Коцюбинського. Вінниця : ТОВ „Нілан-ЛТД”, 2017. Вип. 15. С. 36–42.

АНОТАЦІЯ

Деренчук Н. В. Мовний портрет сучасного українського політика. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.01 – українська мова. – Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки Міністерства освіти і науки України, Луцьк, 2018.

Кваліфікаційна праця – перше в лінгвоукраїністиці цілісне дослідження мовного портрета сучасного українського політика.

У дисертації уточнено сутнісні характеристики сучасного українського політичного дискурсу в плані структурно-функціонального осмислення мовлення політичних діячів. Здійснено різноаспектний аналіз мовного портрета українського політика, який окреслюється як один із видів опису мовної особистості, що полягає у відображенні певних лінгвістичних та екстралінгвістичних рис, зумовлених жанровою й ситуативною специфікою, у конкретний відтинок часу. Цілісний мовний портрет містить компоненти таких рівнів: психолінгвістичного (соціальні, психологічні особливості, особисті інтереси), мовно-культурного (особливості комунікативної поведінки, урахуваючи чинник адресата та своєрідність його лексики) та рівня лексику (опис й аналіз усіх системно-мовних рівнів).

Найбільш зреалізованими в українському політичному дискурсі є комунікативні стратегії самопрезентації, самозахисту, дискредитації, компромісу, інформаційно-інтерпретаційна, маніпулятивна й агітаційна. Формування іміджу українського політика відбувається завдяки апеляції до позитивно маркованих європейських цінностей, свободи, об'єднання українського народу, реформаторських змін для кращого майбутнього. Комунікативні стратегії актуалізують мовний портрет, який формує політичний імідж типового представника політикуму України.

Ключові слова: мовний портрет, мовна особистість, комунікативна стратегія, мовлення сучасного українського політика, український політичний дискурс.

АННОТАЦІЯ

Деренчук Н. В. Языковой портрет современного украинского политика. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.01 – украинский язык. – Восточноевропейский национальный университет имени Леси Украинки Министерства образования и науки Украины, Луцк, 2018.

В диссертации уточнены системные характеристики современного украинского политического дискурса в плане структурно-функционального осмысления речи политических деятелей. Осуществлен разноаспектный анализ языкового портрета украинского политика, который определяется как один из видов описания языковой личности и заключается в отражении определенных лингвистических и экстралингвистических черт, обусловленных жанровой и ситуативной спецификой в конкретный отрезок времени. Целостный языковой портрет содержит компоненты таких уровней: психолингвистического (социальные, психологические особенности, личные интересы), языково-культурного (особенности коммуникативного поведения, учитывая фактор адресата и своеобразие его лексики) и уровня лексикона (описание и анализ всех системно-языковых уровней).

В украинском политическом дискурсе наиболее реализованы коммуникативные стратегии самопрезентации, самозащиты, дискредитации, компромисса, информационно-интерпретационная, манипулятивная и агитационная. Формирование имиджа украинского политика происходит благодаря апелляции к положительно маркированным европейским ценностям, свободе, объединению

украинского народа, реформаторских изменений для лучшего будущего. Коммуникативные стратегии актуализируют языковой портрет, который формирует политический имидж типичного представителя политикума Украины.

Ключевые слова: языковой портрет, языковая личность, коммуникативная стратегия, речь современного украинского политика, украинский политический дискурс.

SUMMARY

Derenchuk N. Language portrait of modern Ukrainian politician. – Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Philology. Speciality 10.02.01 – Ukrainian language. – Lesia Ukrainka Eastern European National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Lutsk, 2018.

The dissertation explains main sense and characteristics of contemporary Ukrainian political discourse which are specified in terms of structural and functional comprehension of the speech of political figures. It is made multivariate analysis of the linguistic portrait of Ukrainian politicians. The comprehensive description of linguistic means involved in forming the main communicative features of speech of contemporary parliamentarians was presented for the first time in Ukrainian linguistics. The components and ways of forming a linguistic portrait of a politician are revealed, as well as generalized linguistic portrait of modern Ukrainian politician is presented. It is defined the typology of communicative strategies in the Ukrainian political discourse. The influence of the linguistic portrait on the formation of the image as a separate politician, as well as the political culture of the country as a whole, is clarified.

Political discourse is defined as a complex multifaceted linguistic and communicative phenomenon with a clear socio-cultural orientation and pragmatic semantics, which are expressed by set of verbal and non-verbal means. Accordingly the importance of a pragmatic approach to the analysis of the linguistic personality in communicative linguistics is determined, since it significantly influences the implementation of the linguistic portrait of the individual.

The theoretical foundations of the problem of the formation of political discourse and the language portrait in it are determined on the basis of optimization of the experience of researchers in the field of political linguistics. It was found out that the linguistic portrait is one of the types of description of the linguistic personality, which consists in displaying certain linguistic and extra-linguistic features determined by genre and situational specificity in a specific time span. Analysis of the linguistic portrait of Ukrainian parliamentarians shows that it is built on a wide range of stylistic techniques that make politicians' speech more persuasive and argumentative. The linguistic portrait is realized as one of the types of description of the linguistic personality, which consists in displaying certain linguistic and extra-linguistic features, determined by genre and situational specificity in a specific time span. It is concluded that linguistic portrait contains components of the following levels: psycholinguistic (social, psychological peculiarities, personal interests); level of lexicon (description and analysis of all system-language levels); linguistic-cultural level (features of communicative behavior, taking into account the factor of the addressee and the originality of vocabulary).

The communicative characteristics of Ukrainian politicians have made it possible to create a typology of communicative strategies that they use. Among these are strategies of self-representation, self-defense, discredit, informational-interpretative, argumentative or compromise strategy, manipulative and agitation strategies.

The communicative image is defined as a certain, stable set of linguistic means, that are fixed by a public person. The formation of the image of Ukrainian politician is realized due to appeal to positively marked European values, freedom, change for the better through reformation, united Ukrainian people. Communicative strategies update the linguistic portrait that forms the political image of the typical representative of the political life of Ukraine.

Key words: linguistic portrait, linguistic identity, communicative strategy, speech of modern Ukrainian politician, Ukrainian political discourse.